Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR
SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK

FŐPÁSZTORI SZÓZATA

AZ 1910-IK ÉVI NAGYBŐJTRE.

SZÉKESFEHÉRVÁROTT,
NYOMTATOTT DEBRECZENYI ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1910.

Krisztusban szeretett hiveim!

Mult évi, nagybőjti pásztorlevelemben a vallásosságról s annak néhány gyakorlatáról szóltam s örömmel láttam, hogy e szózatom nem hangzott el a pusztában, hanem visszhangot keltett, sőt leveleket kaptam a hivőktől, melyekben megköszönik szorgoskodásomat s ugyanakkor fölkérnek, hogy irjak erről megint s fejtsem ki tüzetesebben, hogy hogyan is élhet hát az ember hitből s hogyan nevelheti magát az Ur Jézus érzéseire. E levelekben megnyilatkozott a krisztusi élet vágya s olvasásukkor majd ugy éreztem magam, mint a családatya, ki gyermekei körében asztalhoz ül s minden oldalról hallja az esengő szót:

Kenyeret, Atyánk, adj kenyeret! majd megint ugy tetszettem magamnak, mintha tanitó volnék, akinek tanitványai nem gyermekek, hanem meglett emberek, emberek, kik az iskolapadokban szorongva türelmetlenkednek s mondogatják: Mester, betüket már betüztünk eleget; hittant is tanultunk; a káté elnyűt kezeink közt; ne vedd hát rossz néven, hogy az ólmos betüre, a sok szép szóra ráuntunk; szük ez nekünk mint az iskola padja; a padba nem fér a testünk s a betükbe nem fér bele szivünk; élet után kivánkozunk. Tanits hát rá a tanban rejlő életre, a krisztusi élet gyakorlatára. Méltánylom k. h. ezt a ti kivánságtokat; igazatok van, mikor lelketeknek kenyeret kértek s ugyancsak igazatok van, mikor életet kivántok. Hiszen érzem én, érzitek ti, hogy a kereszténység még nem vált vérünkké; sokat tanultunk ugyan könyv nélkül, megtanultuk a kátét; megtanultuk, hogy mi az Istén,

kicsoda Krisztus, micsoda a malaszt, a szent mise; de megesett velünk is, hogy ha tudtuk is elmondani, de nem tanultuk meg átérezni; megtanultuk könyv nélkül, s ugyancsak tudtuk sziv nélkül; vagyis azon vettük magunkat észre, hogy van valami tudás a fejünkben, de nincs érzés a szivünkben; tudunk valamit, hiszünk is, de érzés nincs a hitben, mi azt át nem éljük. Pedig a kereszténység nem ez a száraz tudás, nem ez a terméketlen hit, hanem tüz, szellem és élet. Érzitek ti k. hiveim és érzem én, hogy a vallás nem külsőség, nem is szó és beszéd, sőt még gondolat s tudás sem, legalább nemcsak az, hanem hogy a vallás meleg, erős, édes élet s hogy Krisztus hiveinek Krisztus életét nem tudniok, Krisztus példáit nem nézniök, hanem Krisztust magát, igazságát, kegyelmét kell átélniök s megtapasztalniok. Azért mondotta sz. Pál: azt érezzétek, amit Krisztus érzett, v. i. amit az

Ur érzett, azt nektek is át kell éreznetek s amin az Ur átment belső lelki világában, lelki életének megtapasztalásában, azt nektek is meg kell tapasztalnotok. Mindegyiknek közülünk, mindegyiknek külön, nekem magamnak kell azt átéreznem s azt átélnem; más azt helyettem meg nem teheti; mint ahogy senki sem élhet más helyett, hanem mindenkinek önmagában kell élnie. Arra akarlak tehát tanitani k. hiveim, hogy *mit kell megtapasztalnia mindenkinek önmagában* s minek *kell történnie benne, lelkében s öntudatában,* hogy *a kereszténység benne nem szó és beszéd,* hanem *tett és élet legyen* s erre a célra, erre a fontos fölvilágositásra van szentelve e levelem.

A hitet ismerni kell.

Azon nem fogtok csodálkozni, ha mondom, hogy a tudás s az ismeret csak kezdete a vallásos életnek s hogy az ismeret az az első gyökérszál, mellyel a hit lelkünkbe belekapaszkodik. Ez a gyö-

kérszál megered lelkünkben már édes anyánk ölén, mikor mint kisdedeknek beszél a jó Istenről, s a kis Jézusról s az őrzőangyalról; ez a gyökérszál izmosodik bennünk oltáraink s szent képeink szemléletétől; az év ünnepei, a harangszó, az útfélen álló keresztfa a hit gondolatait ápolják bennünk; még keresztnevünk is szentekre emlékeztet. Tagadhatlan nagy kegyelme a gyermeknek, ha szülője szent buzgósággal csepegteti a hitet lelkébe s nagyon kérem az anyákat s az édesapákat, hogy beszéljenek gyermekeiknek gyakran Istenről, Krisztusról s a szent Szűzről s oltsák lelkükbe a gyermek Jézus szeretetével a kötelességérzést; legyenek ők a családban Krisztus apostolai. S később is, mikor a gyermekek már iskolába járnak, bizonyára szent kötelessége a szülőnek arra nézni, hogy a gyermek a kátét jól megtanulja s hogy azt otthon is tanulja; kell, hogy a szülők ki is kérdez-

zék, amikor ráérnek, gyermekeiktől a leckét, hogy ez által a gyermek szivében, de meg a maguk lelkében is fölujitsák mindazt, amit Krisztus Urunk tanitott, az apostolok hirdettek s a közönséges apostoli anyaszentegyház, hogy higyjünk, elénk ad. Nincs ember, aki rá nem szorulna, hogy világitson neki Krisztus s mutasson neki utat; a fölséges igazságokkal szemben gyermekek vagyunk mi mindnyájan, kiknek folyton tanulniok kell, kiknek az elmélyedés a hit igazságaiban annyi, mint fölvilágositás és fölüdülés s boldog ember, ki alázatos lélekkel s készséges szivvel veszi s zárja magába a hit igéit, tudván azt, hogy ezek az erős, isteni s örök életnek magvai.

Tudni a hitet nem elég.

Igen, a magvai, de csak a magvai! A magban ugyanis le van kötve még az élet s annak abból ki kell zsendülnie: épp úgy a hitigazságok ismeretében még csak a lekötött, tehát ki nem fejlesztett élettel

állunk szemközt. Tudni nem elég; érezni, élni, megtapasztalni kell mindazt, amit az ember hisz. Tudhatja valaki könyv nélkül az egész kátét s az egész bibliát; de mi haszna a tudásnak, ha nem él belőle. Mi haszna a betegnek tudni, hogy mi az egészség, ha az az egészség nála csak ismeret, csak emlékezet s ha valóságban betegség gyötri; ime az ilyen tudja, hogy mi az egészség, de azt át nem éli. Mi haszna az éhesnek látni a teritett asztalt, ha ahoz hozzá nem ülhet, a tudástól ugyan nem lakik jól. S ugyancsak mi haszna a törvényszék foglyának kinézni a tömlöc ablakából s látni a vásártéren sürgő-forgó népet; ezek szabadok, ő meg fogoly; ismeri az ő szabadságukat, de amellett nyögi a maga rabságát; ő csak tudja, hogy mi a szabadság, de nem élvezi azt. Szakasztott ugy áll a dolog a hitben is. Mit használ tudni, hogy mi az Isten, kicsoda Krisztus, mi a malaszt s az örök élet, mit

használ el is mondani, ha nincsenek meg szivünkben s ha meg nem tapasztaljuk a valóságban e hatalmakat. Ez az a terméketlen tudás, melynek nincs gyümölcse. Ilyen ismerete az ördögnek is van; ismeri az Ur Jézus életét, ismeri a szentek lelkületét, jól tudná elmondani a hitigazságokat, de mindez csak a lángész tükrözése a lelken, a sziv s az élet melege nélkül. Távol legyen tőlünk ez az ismeret, mely az életet elfojtja s a kegyelem tavaszát leperzseli. Mi ezzel szemben inkább azt tartjuk, hogy gondolat, ismeret és hit is arra valók, hogy azokat átéljük s követni akarjuk erészben a hires Berulle biborost, akinek életrajzában olvassuk, hogy mihelyt valamit átértett a hit igazságaiból, azonnal Istenbe merült, hogy a megfelelő érzéseket is fölébressze s gyakorlatba átvigye; követjük a hires karthauzi Dénest, ki roppant sok könyvet irt s életrajzában mégis azt olvassuk, hogy

csak azért akart tudni, hogy jobban szeressen; minél többet akart érteni, hogy annál melegebben s lelkesebben éljen.

Mindezzel csak azt akarom hangsulyozni, hogy igenis nagy szükségünk van rá, hogy a hitet jól ismerjük s abban elmerüljünk: márcsak azért is, mert ismeret nélkül lelkünk meg nem indul s igy természetünk is s az Isten parancsa is követeli tőlünk, hogy lássunk, tudjunk, ismerjünk. S mégis k. ker. hiveim, a mai világ főhibáját s a vallásos élet sorvadásának s ennek a mi szent, édes kereszténységünk gyöngeségének okát, főokát, nem abban látom, hogy nem tudunk eleget, hanem abban, hogy nem éljük azt át, amit tudunk. Igaz ugyan s ismételten fölpanaszolom, hogy némely katholikus szégyenletesen keveset tud hitéből, de ki merem mondani a bátor szót, hogy voltaképen minden ember tud annyit, hogy szentté válnék, ha átélné azt, amit tud, ha a hitet

életbe átvinné. S éppen ezért ezt kell mindenekfölött sürgetnünk s én is ezt sürgetem s erre akarok e pásztorlevelemben rámutatni. *Tetteket, k. h., tetteket; elsorvad a lélek, melynek nagy tettei nincsenek;* elsorvad a vallásos élet, mely tenni elfelejt. Mikor pedig nagy tetteket említek, ne zavarodjatok meg; mert nem világias értelemben, hanem a szó Isten előtt igaz értelmében veszem azt, hogy nagy tetteket kell gyakorolnunk; előttem ugyanis a legnagyobb tett a Krisztusi élet s ennek a Krisztusi életnek *néhány nagy tettét akarom most ismertetni,* melyeket mindenki végezhet, melyeket mindenkinek végeznie kell; a ki pedig azokat tényleg megteszi, az oly nagysággá fejlik, melyet Isten becsül, szeret s egykor megkoronáz.

Tettek kellenek a vallásos életbe.

Az első nagy tett, melyet a léleknek, a belső embernek meg kell tennie, az, hogy öntudatosan Isten elé lépve magát s *mindenét az ő föltétlen, korlátlan uralma alá hajtia,*

Az első tett a hitnek, az odaadásnak tette.

— hogy lelkét s üdvét kezeire bizza s mélyen átérzi: „Én Istenem, én mindenem, kezdetem és végcélom, leheletem s napvilágom, utánad megyek s téged követlek!“ Az *odaadás e tettét hitnek hivják;* hit tehát nem ismeret, nem tudás csak, hanem a hit nagy tett, még pedig a lélek eligazodása s odaadása a végtelen Istennel szemben. Az ember sok mindenfelé igazodhatik s életét a földön különböző hivatásoknak s életpályáknak szentelheti, de a végcélt illetőleg mindenkinek kezdet óta tisztában kell lennie azzal, hogy az ő célja, sarkcsillaga, az ő ura és mestere az Isten; neki adja át magát. Lehet valaki pap vagy katona, lehet földmives vagy iparos, lehet férjes vagy nőtlen; ugyancsak hallgathat tudományban, művészetben, pártéletben ilyen vagy olyan hires emberre; egészség, betegség dolgában rábizhatja magát erre vagy arra a neves doktorra; de az élet célját s érté-

két s értelmét illetőleg csak egyre hallgathat, Krisztusra; csak egynek kezére s szivére bizhatja magát, Istenére. A lélek utjain neki Krisztus világit s ő rendületlenül s hiven jár nyomában.

Ezt a nagy tettet nem lehet megtenni csak ésszel, hanem ezt szivvel, akarattal s a lélek teljes erejével kell megtenni. A hol sziv, akarat, egész lélek nincs e tettben, ott megint csak üres szavakkal bibelődünk, de az élet s az erő messze jár tőlünk. Mert szent igaz, hogy nem attól vagyok én keresztény, hogy tudom, hogy az Isten örök s végtelen szellem, minden létnek kútfeje és gyökere s ugyancsak nem attól vagyok Krisztus hive, hogy tudom, hogy őbenne megtestesült az Isten második személye; hanem keresztény a tettemtől vagyok, mellyel Istent átkarolom s átérzem, hogy ki ő nekem, hogy folytonos eredetem, Atyám, Uram, erőm, reményem, boldogságom.

Keresztény én a tettemtől vagyok, melylyel Krisztus lelkét vettem s világosságában járok s életerejétől melegszem. Világosságom, tüzem, atyám, anyám, szerelmem, lelkem, életem Ő. S mindez tapasztalatom és tettem. Ugy vagyok vele, mint egyáltalában az élettel. Az élet a legnagyobb s legértékesebb valóság s azt én elsősorban nem tudom, nem értem, hanem élem! Hogy van világosság, azt nem tanultam könyvből, hanem azt látom s lelkem örül neki! Hogy a tüz lobog, hogy ragyog és éget, azt nem könyvből olvastam ki magamnak; hanem azt megéreztem s megtapasztaltam s érzem s tapasztalom, valahányszor feléje tartok! Hogy mi nekem atyám, anyám, ahhoz nem kellett papir és betü; ott volt a meleg élet s én azt nem tanultam meg sem könyvből, sem mástól, hanem mielőtt tudtam is, már átéltem s átélveztem: hát éppúgy átélem s átélvezem azt, hogy ki nekem az Isten s az Ő

imádandó fia, az én testvérem, az Ur Jézus Krisztus; érzem és átélvezem azt, hogy ahogy a forrás vize buggyan vizhólyagokban a mélységből, ugy fakadok s eredek belőle én; úgy függök tőle s szent akaratától. Érzem s átélvezem, hogy Krisztus lelke, a Szentlélek elömlik bennem mint világosság, végig suhan rajtam mint tüz s világossága nekem biztonság s melege nekem öröm és ujhodás. Érzem s átélem, hogy Isten nekem atyám, anyám s legnagyobb gyönyörüségem az, hogy átélvezhetem s szerethetem őt. Természetesen szerinte s kinyilatkoztatása szerint igazodom el mindenben; hiszem azt, amit az egyház tanit; de ez az én hitem nem valami elvont gondolat és állitás, hanem valóság; nagy tette és ténye lelkemnek; eleven kapcsolatom a végtelen Istennel, amilyen kapcsolata van tüdőmnek a levegővel, mikor lélegzem; amilyen kapcsolata van szememnek a világ-

gosságal, mikor látok. Lélegzeni nem annyit jelent, mint tudni azt, hogy mi a tüdő s mi a levegő s látni nem annyit jelent mint tudni azt, hogy mi a szem s mi a fény, hanem lélegzeni s látni is annyit jelent, mint valóságos kapcsolatokban, valóságos hatások és visszahatások alatt állni, szóval annyit jelent, mint élni; hát hinni is annyit jelent, mint Isten világosságában élni, azt élvezni, abban megnyugodni!

Ha igy élünk a hitből, akkor az a hit nem tan és szó, hanem tett és valóság lesz; akkor az a hit nem lesz távol, messze tőlünk, nem uszik majd magasan, egy más világ felhői közt, hanem közel lesz, bennünk lesz, mienk lesz! Közel lesz az Isten, bennem lesz! Mert tény, hogy okoskodással föl nem érem; de megfogom, mikor átérzem s átélem. Mily gyönge s vérszegény fogalmaink vannak Róla s ezeken át nézve őt, ugyancsak messze van tőlem, végtelenül s megközelithetetlenül

messze; de mily közel van, ha Kempis Tamással átérezhetem azt, hogy „én Uram-Istenem, te vagy javakincsem s én édes, édes mindenem. S ki vagyok én, hogy hozzád szólni merjek? Én szegénynél szegényebb kis szolgád és hitvány férgecske, sokkal szegényebb és gyarlóbb, hogysem eszemmel felérném és szóval kifejezni merném. Te vagy egyesegyedül jó, igaz és szent; te mindent tehetsz, te mindent adsz, mindent betöltesz, az egy bünöst hagyva magára üresen. Emlékezzél nagy irgalmasságodra s töltsd telestele szivem szent malasztoddal, ki nem akarod, hogy üres legyen alkotmányod.“ (III. 3., 5.) Mily közel itt az Isten, oly közel, hogy szólok hozzá, közlekedem vele s eltölt engem!

Igy vagyunk Isten minden tökéletességeivel. Vannak gondolataim azokról is; de az nem elég, nem megyek velük sokra; sőt nehézségről nehézségbe ütközöm; azonban minden nehézséget megoldok vagy jobban

mondva elkerülök, ha átélem a nagy Istent. Igy pl. mit csináljak vele, a mindenhatóval, a végtelennel, az örökkévalóval, mig értelmem forgatja e fölfoghatatlanságot; de ha imádom, s megalázódom, s ha örülök neki s elmerülök benne, akkor eltaláltam hozzá, sőt benne vagyok; mert megint csak igaz, hogy „ha semmiségem mélyére szállok s felhagyok minden önérzettel, ha magamat a tiszta valóság szerint minden izemben pornak vallom: megkönyörül rajtam a te kegyességed, szivemhez fér világosságod fénye s minden még oly csekély önérzetességem alámerül s örökre elvész semmiségem örvényében.“ (III. 8., I.)

Igy vagyok a Szentháromsággal is. Ember e titkot, a végtelen Isten belső életét, nem érti; de ha átélni iparkodom azt, amire ez a szent titok figyelmemet forditja, akkor mindjárt tudok vele mit tenni. Mert a Szentháromság titka végre

is azt mondja, hogy három személy van az egy Istenben, Atya, Fiu és Szentlélek. Ha kérdem, hogy mit jelent az, hogy személy, hát a legjobbat találtam el, ha azt mondom, hogy személy az végre is olyan valaki, akihez szólni, akivel beszélni, akit valamire kérni s akit szeretni, a kihez futamodni lehet s a ki viszont jó, szóba áll velünk, felel nekünk, segit rajtunk; szóval a kivel viszonyba lehet lépni s akinek szintén viszonya van hozzánk. Személyes viszony köt minket emberekhez, szülőkhöz, rokonokhoz, feleséghez, férjhez, gyermekekhez, hát a végtelen Istenben is három ilyen van, kihez minket személyes viszony fűz. Viszonyban állunk Istennel mint Atyával, ki mindennek Atyja s eredete, a ki az én atyám is; kitől való létem, tudatom, értelmem világa s szivemnek melege. Viszonyban állunk Istennel mint Fiuval, ki ember lett s Megváltóm lett, testvérem lett, hogy

mesterem legyen s lelkét adta nekem; ajkainak mézét adta az Evangeliumban; szemeinek tekintetével vonzott, léptenyomával taposott utat; vérét is ontotta értem s miután elbucsuzott, hogy elmegy, mégis köztünk maradt, itt van, köztünk van a szentséges Krisztus, akit meg lehet látogatni s szivünkbe fogadni. Viszonyban állok a Szentlélekkel, aki mint az Atya s Fiu lelke fakad és hajt bennem, dolgozik bennem, elömlik rajtam s megnyilatkozik lelkem indulataiban, ő az én olajom, s az én vigaszom. Itt tehát a Szentháromság titka is arra való, hogy azt átéljem vagyis hogy ily hármas viszonyom legyen s viszony nekem annyi, mint élet. Igen, meleg, való élet; mert viszony nekem annyit jelent, mint adni magát s venni mást; átadni lelket, szivet; közeledni, odalépni, egyesülni; viszony nekem annyit jelent, mint életet kiváltani s életet venni; kiváltani azt, ami legjobb és legédesebb bennünk; szeretni,

függni máson, eltelni vele s birni őt. Mikor igy átadom magamat a Szentháromságnak, akkor fogom meg; akkor érzem, hogy itt van, hogy áthat, hogy eltölt, hogy felelget s én megpihenek benne s kielégitésemet találom benne. Maga az a körülmény, hogy viszonyban állok a Szentháromsággal, mutatja páratlan, egyetlen értékemet s minél jobban élem bele magamat abba hogy ki az az Atya, Fiu s Szentlélek nekem s kije vagyok én neki, annál értékesebbé válik lelkem s gazdagabb lesz belső életem; megtalálom magamat Istenemben!

Ezt a tettet kivánja tőlünk az Ur Jézus. Nem fogalmakat akar, nem tudást sürget, mikor hitet követel, hanem teljes, lelkes odaadást; sürgeti azt, hogy teljesen s egészen, hogy mindenestül, egész valónkkal meggyökeresedjünk benne s fogjuk őt át mint létünk gyökerét s éltünk erejét s boldogságunk koronáját. Az evan-

gelium természetesen igazság, tehát tan is s azt ismerni kell; de az evangelium oly igazság, mely út és élet is és senki sem ismerheti meg igazán, aki át nem éli. Az evangelium oly igazság, mely út; oly igazság, mely élet, Krisztus szava szerint: „én vagyok az út, az igazság és az élet.“ Az úton járni kell; arra való az út s bolond ember, aki az útszélre kiül s nézi, nézi és sohasem megy rajta; az olyan nem ér el sehová s nem ismeri meg az utat sem. Az életet élni kell s még az élet fogalma sincs meg élet nélkül; csak aki él, tudja, hogy mi az élet s tudása is nem onnan van, hogy okoskodik, hanem onnan, hogy tényleg él; ő maga egy darab élet. Krisztus után kell tehát tényleg járnunk, mert ő az út; Krisztus életét kell átélnünk, mert ő az élet hogy aztán meg is ismerjük őt igazán, őt, ki az igazság.

Tehát tenni, k. h. tenni, megtenni a vallásos élet első nagy tettét. Adjuk át magun-

kat Istennek, — bizzuk rá magunkat, — legyen ő világosságunk, legyen hordozónk, legyen életünk! Nagyon szeretnélek k. h. erre a nagy tettre rásegiteni, hogy átadnátok magatokat Krisztusnak föntartás nélkül, teljes szivvel s lélekkel, hogy megnyugodnátok benne ugy, mint ahogy a vak megnyugszik vezetőjében, kiről tudja, hogy meg nem csalja s el nem hagyja s ha ugy ragaszkodnátok Krisztushoz a mi a hitet illeti, hogy rábiznátok magatokat szavára, az Evangéliumra; rábiznátok magatokat szivére, melyből az utolsó csepp vér is a tietek s rábiznátok magatokat kezére! Erős kéz az, biztos kéz az, akit meg fog, azt ugy viszi, hogy elbirja s el nem ereszt senkit, aki el nem hagyja.

De ismétlem ezt az odaadást meg kell tenni, v. i. nekem magamat kell Krisztusnak a hitben odaadnom; azt én teszem meg s senki más helyettem. Rá kell szánnom magam, még pedig föltétlenül. Ugy

vagyok ezzel, mint ahogy vannak, kik a nagy városok három-négy emeletes házaiban fönt a felső emeleten rekedtek, mikor az alsó emeleteken tüz van, mikor ég a lépcső s lemenni nem lehet; ilyenkor a tüzoltók mentőponyvát feszitenek ki az utcán s biztatják azokat a kétségbeesetteket, kik a negyedik emelet ablakaiban állnak s kezeiket tördelik és segitségért kiáltanak; biztatják őket, hogy rajta, ugorjanak le a mentőponyvára, ott nem történik bajuk. Hát bizony nehéz elhatározás az, leugrani a negyedik emeletről; de a ház ég, más kiút nincs; meg kell tenni, le kell ugrani. Ugy vagyunk mi k. k. hiveim a világban: körülöttünk sötétség, sok örvény, sok veszély; nem látunk biztosan s világosan semmit, sem az utból, sem a célból; de ime Krisztus jön s mondja: én vagyok a világ világossága; én vagyok az út, aki engem követ, nem jár sötétségben; rá kell tehát magunkat szánnunk s

azt mondanunk: te vagy az én világosságom, te útam, te reményem; te célom és erőm, te vigaszom, utánad megyek s téged követlek; megteszem, mert akarom; hiszek, mert akarom; hitem tett és odaadás, teljes átadás!

Boldog lélek, ki ezt teszi; tette jó tett, tette üdvösség s Krisztus maga hálát ad ezért: „Hálát adok neked Atyám, menynek s földnek Ura; mert elrejtetted ezeket a bölcsektől és okosaktól s kijelentetted a kisdedeknek“ (Máté 11, 25.) Amit oly sokan vélt bölcseségben meg nem találtak, amit okoskodva el nem értek, azt megtalálták azok, akik a föltétlen odaadás nagy tettét végrehajtották, v. i. akik nem beszélni, nem okoskodni, nem tudósok lenni akartak, hanem akik tenni akartak s megtették azt, hogy szivvel-lélekkel átadták magukat.

Menjünk már most tovább és soroljuk föl a vallásos ember többi tetteit is.

A másik nagy tett, melyet nem elgondolni, nem elképzelni, nem megérteni, hanem megtenni kell: *a lélek fölszabaditása bűneinek tudatától.*

Második tette a vallásos léleknek a fölszabadulás a bün alól.

Legnagyobb bajunkat, legsorvasztóbb gondunkat ugy fejezzük ki, hogy mellünket verve mondjuk: én vétkem, én vétkem, én legnagyobb vétkem. Igazán szegény ember, akár koldus, akár király legyen, a bünös ember s mindegyikünkről igaz, hogy „nincs miben dicsekedned, de van sok miért magad porig aláznod; mert értednél-véltednél gyarlóbb vagy.“ Tudom ugyan, hogy ezt sokan nem érzik, de azért végig sir az emberiségen ez a panasz, a bün tudata s hallatszik a bukott ember fohásza a legjobb szivek mélyéből, mely szabadulást keres s bocsánatért eseng. Ki ad nekem könyeket, hogy sirjak, hogy lelkem fakadó vizeiben tisztuljak, kérdi a régi bünbánó s a próféta nem csititja, hanem inkább buzditja: sirj, sirj, sirasd lelkedet, mint

ahogy az anya siratja egyszülöttjét, mint ahogy a jegyes jegyesét s kifejezést ád e borongó nagy gondnak s vágynak Krisztus is, mikor egyik példabeszédében előadja, hogy az ember ugy érzi magát Istennel szemben, mint az a szolga érezte magát Urával szemben, kinek több millió korona adóssága volt; ezt az adósságot ugyan le nem fizethette volna, ha verejtékét is s minden vére cseppjét pénzzé teszi. Annak a szolgának mást kellett tehát tennie; de tennie kellett; le kellett borulnia, szive bánatát kellett kiöntenie, meg kellett alázódnia s kérnie kellett az urat, hogy engedje el neki töméntelen adósságát. Ime k. h. mindegyik közülünk bünös, a lélek terhe van rajta; sok bűn s tökéletlenség boritja; sok hűtlenség vádja szólal meg szivében; de itt a nagy különbség az emberek közt, hogy némelyek csak elgondolják, hogy bizony nyomorult s bünös az ember, — hogy bizony hitvány a vi-

lág erkölcs s jellem tekintetében, — de tenni nem tesznek; gondolkoznak, okoskodnak és beszélnek. Ezek nem az én embereim; ezek nem az Isten szellemének hordozói; nekem ott is *tett kell;* nagy tettre kell szánnom magamat. Nekem a bűn nem szó és fogalom, hanem teher, mely alatt fölsikit a lelkem; aggódva nézek körül s átérzem rettenetes adósságomat; megborzong egész valóm az Isten fölségével szemben, aki az én birám! Hej, az én bünöm nem fogalom, hanem éltem gondja, melytől nehéz a fejem s érzem, hogy mily nehéz volna, ha halálos ágyamon e tudattal hanyatlanám párnámra s ha nem volna akkor valaki, aki párnám alá dugná karját s nem tudná fölemelni ugy fejemet, hogy le is vegye a bün terhét szivemről! A bün terhét — rettenetes érzés ez — ezt nem veheti le szeretett nejének lelkéről a hűséges, gondos férj; ezt nem veheti le rólam anyám,

atyám szeretete; hanem csak az az egyetlen, ki mindezeknél több is, jobb is, kihez nekem elsősorban is közöm van, ki az én Megváltóm és Szabaditóm. S ez a Jézus felém jön, még pedig segiteni jön! Ő az én sötét éjszakámnak napja, ő az én szabaditó Üdvözitőm! Hogy oly nagy s oly fölséges, én pedig oly bünös s oly nyomoruságos, az engem nem ijeszt; sőt igy kell annak lennie. Hisz a nap is nagy az égen és szép és ragyogó s mégis az enyém s azért van az égen, hogy nekem, szegénynek világoskodjék s az a Krisztus is azért nagy és fölséges s azért megy föl mint ragyogó nap elsötétült lelkek egére, hogy tavaszt hozzon nekik s fölszabadulást az örök haláltól. A szántóföldön is a göröngyök alól kibontakozik a szik s fölemeli fejecskéjét, mintha mondaná: kicsi vagyok, göröngy alól való vagyok, de azért enyém a napsugár s az vonz engem a végtelen ég mélységeiből,

huz, vonz s élni akar bennem. Az élet ez isteni törvényét kövesse k. h. a bünös ember is; ne okoskodjék, ne beszéljen, hanem tegye meg; érezze át, hogy Isten nem akarja a bünös halálát, de várja a bünös ember tettét, azt az üdvözitő tettet, hogy forduljon hozzá, forduljon el a büntől s forduljon hozzá, a szépség s fölség eszményéhez. Isten húz, Isten vonz, de a tettet nekem kell megtennem, nekem kell kilépnem úgy a bün bűvköréből, mint a bünösség alacsony érzetéből; nekem kell megtennem a lépést, nekem kell bünömet Krisztus vérébe fojtanom.

Ezt *tenni* kell, nemcsak hinni, s megérteni, de tenni. Tedd meg, hajtsd meg fejedet büneid rengeteg terhe alatt s kiálts az Urhoz: Uram bocsáss meg; engedd el adósságomat; én le nem robotolhatom, de te elengedheted. Hozzád fordulok, aki elfordultam tőled; s megnyugszom benned, mert te nem akarod a bünös halálát, ha-

nem hogy megtérjen s éljen s én megnyugszom benned, mert bánok, tehát élek.

Ez a második nagy tett, a penitencia tette, mellyel a vallásos ember Isten elé lép, hogy tegyen s igazságot szolgáltasson a megsértett Isteni Fölségnek. Ez a tett a szivfájdalom, a bánat tette, melyet Krisztus rendeléséből abban is gyakorolunk, hogy büneinket alázattal meggyónjuk, nagy vigasztalásunkra szolgálván az Ur Jézusnak ez intézményben is megtapasztalt szeretete, aki ugy ismerte szivünket, hogy tudta, hogy nekünk valamiképen közvetlen biztositás, közvetlen megnyugtatás is kell s ezt a föloldozásban nyerjük, melyet hallunk s melynek boldogitó megnyugtatása szivünkbe száll annak a vigaszos szónak nyomában, melyet a pap mond: „én téged föloldozlak.“ Mily nagy tett ez kedves hiveim, a felszabadulás tette! Ismétlem, nem szó, nem beszéd, hanem tett, melybe beleállitjuk egész lel-

künket, sötét gondjainkat, szenvedélyes vádjainkat, epedő aggodalmainkat; nem szó, nem beszéd, hanem tett, melyben lélek szenved, hogy azután kitörjön a mélységből s fölszabaduljon, hogy Istenénél megenyhüljön s fölujongjon.

A harmadik tett az Istenfiuság érvényesítése.

A harmadik nagy tett, mely reánk vár s melyet meg kell tennünk, ha nem szóval, de tényleg vallásosak lenni akarunk, az, melyet sz. János evangelista igy fejez ki: *Isten fiainak hivatunk, hát legyünk is azok.* Mindegyik közülünk abban a tudatban járjon, hogy Isten fia s váltsa ki a kereszténységet azzá a gyakorlati nagy tetté: Krisztus egy lett közülünk, hogy mindnyájan testvérei legyünk s hozzá hasonlitsunk.

K. h. Nagyon tudatában vagyok ennek a nagy mondásnak s ha a világot veszem, sőt ha csak a kereszténységet is nézem s az Isten fiait s Krisztus hasonmásait keresem, fejcsóválva ismételget-

ném, hogy „Istenfiai“ nagy szó, szép szó, de nem üres szó-e? Van-e ennek értelme s tartalma? Sőt bevallom, hogy magamtól ajkamra sem merném venni, mert ellenkezik természetemmel szavakat használni, melyeknek értelmét a világban kiváltva nem látom; ellenkezik őszinteségemmel nagyokat mondani, mikor körülöttünk a törpeség ijeszt. De hát értsétek meg k. h., ezzel a nagy szóval is ugy vagyunk, hogy annak tettet, még pedig a mi tettünket lehet csak jelentenie, s hogy ha az a nagy szó üres, hát azért üres, mert a tartalmát mi magunk nem teremtettük meg. Nemhogy ellenkezik az Istenfiuság az emberrel, nemhogy lehetetlenség azt a világba beállitani, hanem azt az Istenfiuságot nekem magamnak kell megragadnom, nekem kell érvényesitenem, nekem kell megtennem s átélnem. Mert fiunak lenni, nem annyit tesz, mint fiunak neveztetni s szólittatni; hi-

szen az édes anya nevén szólitgathatja halott gyermekét is, pedig az már nem az ő gyermeke, az már csak volt, az meghalt; a gyermeknek, ha igazán gyermek s nemcsak a neve van meg, élnie kell; igy tehát az Isten gyermekének s az Istenfiaknak is élniök kell. Isten fia tehát az, aki él, azt pedig nekem kell megint csak megtennem s más helyettem meg nem teheti; nekem kell az Istengyermek életét élnem; nekem kell valamikép isteninek lennem s félreértések elkerülése végett mindjárt hozzáteszem, hogy mivel nem lehetek emberlétemre természet szerint isteni, hát legalább lélek, még pedig Szentlélek szerint kell isteninek lennem.

Ezt a Szentlélek szerinti Istenfiuságot jelzi az Ur, mikor mondja: „Aki nem születik vizből s Szentlélekből, az nem megy be mennyek országába“; vagyis az embernek lélek szerint Istentől kell szü-

letnie s ez ujjászületésben uj erőket olt az Isten a megigazult ember lelkébe; uj világosságba állitja őt s ad hozzá „fölvilágositott szemeket (Efez. 1., 18.); uj törekvéseket s vágyakat támaszt benne, „kimondhatatlan fohászkodásokat (Rom. 8,. 26.); uj érzéket nevel benne, uj „értelmet“ ad neki (Ján. 5., 20.); ugy, hogy valamint a születésben emberi természetet s igy emberi értelmet, emberi érzéket, emberi hajlamokat és ösztönöket nyertünk, ugy a megigazult ember is az ujjászületésben isteni hasonlatosságot ölt, amit megszentelő malasztnak hivunk. Ennek az ujjászületésnek természetfölötti voltát azon veszszük észre, hogy nemcsak emberi, hanem természetfölötti, krisztusi gondolataink vannak; Krisztus a mi világosságunk s hogy érzésünkben nemcsak ösztön s földi érdek szerint, hanem hitből vett inditások szerint igazodunk, Krisztus a mi életünk. Nincs is abban

kétség, k. h., hogy az Isten közli magát s hogy érintkezésben vagyunk vele, hiszen folyton tapasztalhatjuk, hogy nemcsak könyvekből s jó emberek tanácsaiból, hanem belső fölvilágositásokból is okosodunk. Van ugyan értelmünk, van akaratunk; de nemcsak e természetes tehetségek, hanem e tehetségekben érvényesülő isteni inditások is vezetnek minket; lelkünkben nemcsak természetes érzések járnak, hanem fakadnak ott a Krisztus által emlegetett élő vizek forrásai is. Lelkünk mélység, mely az Istenség örvényeivel érintkezik s e mélységekből lökéseket, inditásokat, elérzékenyüléseket, fölbuzdulásokat veszünk, melyek nem a kedélynek kiszámithatatlan áramai, hanem az Isten benyomásai. Ezekre vonatkozik sz. Pál, mikor irja: „az Isten szeretete kiöntetett a mi szivünkben a Szentlélek által, ki nekünk adatott“ (Rom. 5., 5.) s ismét: „maga a Lélek könyörög

érettünk kimondhatatlan fokászkodásokkal“ (Rom. 8., 26.) s ismét „elteltem vigasztalással, fölötte bővelkedem örömmel minden szorongatásunk mellett“ (II. Kor. 7., 4.).

Már most kérdem tőletek k. h., valóság-e ez az Istenfiuság vagy szép szó? S nem felelhettek máskép, mint az apostol bölcseségével, hogy akinek az Istenfiuság szó, annak bizonyára üres és semmitmondó, de akinek nem szó, hanem tett, annak valóság, még pedig az Isten ereje. S lehet-e hát valóság számunkra is? Többször hallani egyik-másik művelt zsidótól, hogy nem keresztelkedik meg, mert az a kis viz nem változtat rajta. Hát körülbelül ugyanezt mondta a régi irástudó, Nikodemus is Krisztusnak: Mimódon születhetik az ember — mondotta kételkedve Nikodemus — ha már vén s van-e arra hatalom, hogy egyáltalában ujra szülessünk? De az Ur erősitgette, hogy igen is

ujjászülethetünk s kell is ujjászületnünk, de hogy az Isten lelke kell hozzá s ezt a Szentlelket fogadjuk a keresztségben s egyáltalában a megigazulásban. A zsidóknak nem ezen, hanem inkább azon kellene méltán megütközniök, hogy hol vannak hát azok az ujjászületett emberek, hol van a krisztusi érzés, a krisztusi hasonlatosság a keresztények közt; mert hiszen keresztelt ember töméntelen sok van, de ujjászületett embert keveset találunk. S igazuk van; de a hiba nem az Isten lelkében s nem az ujjászületés kegyelmében leledzik, hanem az emberekben, kik ujjászületnek ugyan, s kezdetlegesen s kikezdésképen megkapják az Istenfiuságot, de azután nem nőnek, nem fejlődnek, hanem csúf törpék maradnak, törpéi és csúfságai a kereszténységnek. Az Isten lelke meginditja bennünk az isteni életet, de ez élet hamar kihül, hamar megfagy; megkapják a lelket, de nem foglalják le

s nem élik át, nem dolgozzák fel érzéssé s életté.

Ime itt kell a tett, kell az a nagy tett, a mi tettünk, melyet senki más, még az Isten sem tehet meg helyettünk, hogy a mint a Szentlélek indit minket, ugy tényleg induljunk is, s amint hevit minket, ugy lelkesüljünk is s amint buzdit, ugy akarjunk is. Szentlélekből kell kiindulnunk, lélekkel kell járnunk, lélekkel éreznünk, lélekkel akarnunk s ezt foglalta össze Sz. Pál, mikor irta azt az Istenfiuságot röviden kifejező s megmagyarázó szót: „ugyanazon érzés legyen bennetek, mely a Krisztus Jézusban“ volt, vagyis tapasztaljátok meg azt, amit Krisztus érzett; éljétek át Krisztus életét melegen s bensőségesen, éljétek át igazában! Ő a példakép, mely szerint alakuljunk; őt kell néznünk s szemlélnünk, még pedig ugy, hogy meg is lássuk; őt kell tanulmányoznunk, de csak gyakorlatilag lehet őt

tanulmányoznunk, azzal t. i., hogy folyton utánozzuk.

Megértitek hát k. h., hogy kik közülünk s hányan vannak az Istenfiai? Azok az Istenfiai, akik tesznek; akik Krisztusnak hozzánk közel álló életét egyre öntudatukra hozzák s egyre azt kérdik viselkedésükben s eljárásaikban: hogyan is tett, hogyan is érzett, hogyan is szenvedett egykor köztünk Krisztus? Azok az Istenfiai, kik azt a fölséges Krisztusarcot s annak arckifejezéseit el nem felejtik, hanem lelkükben él Krisztus minden vonása s öntudatukban hordozzák azt, hogy hogyan gondolkozott, hogyan beszélt s cselekedett az Úr. Azok az Istenfiai, kik mind meg vannak győződve, hogy ahogy Krisztus élt, úgy élhetnek ők is, s hogy azt a krisztusi életet élni birja az egész világ, mert nekünk mindnyájunknak s az egész világnak szánta az Úr a maga példáját. Azért történt, hogy köztünk élt s közönséges

halandó életet élt; nem volt az Úr remete, nem élt a pusztában, hanem evett-ivott, mint más, ruházkodott, mint más; lakott, dolgozott, járt-kelt, mint honfitársai szoktak volt; társalgott bünössel, igazzal s nemcsak bőjtölt annak idején, hanem menyegzőre is ment, szóval élt emberséges életet, ugyanakkor azonban szándékában, érzésében, szive bensőségében, lelke erejében s hevében az Istenfia életét élte s ezt tőlünk is várja s nekünk ajánlja, mondván: példát adtam nektek, hogy amint én cselekedtem, ti is úgy cselekedjetek.

Hát k. h., amit Krisztus Urunk 30 éven át a világnak bemutatott, amit a názáreti házban köténnyel nyakában, baltával kezében, közönséges életviszonyok közt gyakorolt, azt cselekedjétek: ezt a nagy tettet, a *Krisztusutánzást* kérem tőletek. Aki e nagy tettet megteszi, az Istenfia lesz; aki nem teszi, az törpe, hajótörött teremtés lesz. S ne mondjátok nekem: ho-

gyan kivánhatsz tőlünk nagy tetteket, kik gyarló emberek vagyunk? Ne beszéljetek igy, mert nincs igazatok. Gyarlóknak ugyan gyarlók vagyunk mindnyájan, de mégis győzzük, mert hiszen az Isten lelkét veszszük s csak „kik az Isten lelkétől vezéreltetnek, azok az Isten fiai“ (Rom. 8., 14.); lélek van, hát vegyétek a lelket s tegyetek inditásai szerint; mert azok a nagy tettek, melyekről itt szó van, az evangéliumi élet tettei, melyekhez mindenki ért, ha tiszta a szive s ha bizalmas a Szentlélekkel, aki bennünk él. Legyen bizalmunk benne; ő erős s hűséges lélek s ha érzékenyek leszünk inditásai iránt, elváltozik lassan-lassan a mi lelkünk is szerinte. Ugyan milyen lelke volt sz. Pálnak, mikor még Saul volt s milyen más lelke lett, mikor megtért?! S nem látom-e magam is, hogy mire képesit a Szentlélek embereket, kik megragadják kegyelmét s megteszik, hogy inkább meghalnak mintsem vétkezzenek;

mire képesiti a lélek a tiszta ifjuságot, mely komolyba veszi, hogy Isten lakik a tiszta szivben; — mire képesiti a türelem a beteget, ki Krisztussal szenved; — mire képesiti azt a jó asszonyt, kinek férje részeges, gyermeke beteges s aki mégsem zúgolódik, hanem türelemben birja lelkét?! Hej, van lélekjárás a földön; vannak az életnek, a krisztusi életnek áramai köztünk; s azért én is csak egyre azt mondogatom magamnak: vedd a lelket, fogd meg, éld át s te is Istenfia leszesz! Kell, igen, kell azzá lennem, mert Isten is úgy gondolta, Isten is úgy akarja; azért tehát én is bátran nézek szemébe ennek a nagy igénynek s nem ijedek meg tőle.

Aki megijed attól, hogy Istenfia legyen, az a saját maga kárhozatát pecsételi meg. S hogy csak egyet mondjak, hát ijesztő-e bárkire nézve is az az imádság, melyre Krisztus tanitott rá minket s melyet

utána rebeg az egész világ, mikor azt mondja: Miatyánk? Tán bizony ijedezve s elképedve szokták ezt az imát mondani, vagy nem inkább megvigasztalódva mondogatjuk s valljuk, hogy Atyánk az Isten, még pedig kegyes, irgalmas Atyánk. De ha atyám az Isten, akkor én fia vagyok s akkor az a Miatyánk folyton ezt visszhangoztatja szivemben, visszhanggal, mely magának az Istennek szava, aki imádkozó lelkemnek felelget s mikor én azt mondom: Miatyánk, ő azt mondja: fiam; s mikor én azt mondom: „szenteltessék meg a te neved“, ő azt feleli: szenteld meg te, hiszen fiam vagy; legyen szent az ajkadon s a szivedben s lehelj bele tiszteletet s áhitatot. Mikor én azt mondom: „jöjjön el a te országod“, ő azt mondja: terjeszd te országomat, te, a fiu atyád országát; vidd bele országomat gyermekeid, tieid szivébe, házadba, műhelyedbe; magától nem megy az Isten

országa, annak szekere is, kereke is lélek; vidd hát te is lélekkel szerteszét. Mikor én azt mondom: „legyen meg a te akaratod miképen a mennyben, azonképen itt a földön is“, ő azt feleli: az rajtad fordul meg; tedd meg akaratomat, szeresd s gyakorold azt, hiszen fiam vagy, s igy tovább. Lám k. h. imádkozó szivünk sem sokalja, hogy Isten gyermekei legyünk; lelkünk legőszintébb s legmélyebb vágya tanuskodik róla, hogy az Istenfiuság érzése nem idegenszerü s nem esik távol tőlünk. Értsük hát meg magunkat s lelkünket s vegyük komolyba Krisztus életének utánzását. Isten a mi atyánk, szülőnk, mesterünk, nevelőnk; ne váljunk hát szégyenére, hanem a hogy el merjük hinni, hogy gyermekei vagyunk, ugy merjük átélni is; mutassuk meg, hogy Isten lelke él s dolgozik bennünk.

A negyedik tett a bizalom.

A negyedik tette a vallásos léleknek a teljes megnyugvás Istenben s az a rendületlen bi-

zalom, mellyel lelkünket s üdvünket kezére bizzuk; a szent irás ezt igy fejezi ki: „legyen bizodalmad az Urban teljes szivedből és ne támaszkodjál okosságodra.“ (Példab. 3., 5.)

Ez a bizalom megint a mi tettünk, mert jóllehet Isten indit s sürget rá; jóllehet ad hozzá kegyelmet; de a tettet azért mégis nekem kell megtennem; Rákóczy Ferenc imáját nekem kell nemcsak elmondanom, hanem átéreznem s főleg átélnem, hogy „Győzhetetlen én kőszálom, Védelmezőm és kővárom, A keresztfán drága árom, Oltalmadat tőled várom.“ *)

---

*) *Győzhetetlen én kőszálom, Védelmezőm és kővárom, A keresztfán drága árom, Oltalmamat tőled várom. Sebeidnek nagy voltáért, Engedj kedves áldozatért, Drága szép piros veredért, Kit kiöntél ez világért. Irigyemet zabolázd meg, Szándékában tartóztasd meg, Szegény fejem koronázd meg, Mennyen, földön boldogitsd meg. Reád biztam ez ügyemet, Én Jézusom, én lelkemet, Megepedett bús szivemet, És szegény árva fejemet. Irgalmazz meg én lelkemnek, Ki vagy ura mennynek, földnek, Könyörgök nagy felségednek, Mint kegyes Üdvözitőmnek.*

Aki sziklán áll, az érzi, hogy biztosan áll, hogy ott bátran megvetheti lábát, de azért a lábát mégis csak neki kell megvetni; aki erős várfalak közt él, az érzi, hogy nagy erősség áll rendelkezésére, de azért a várfalakról neki kell az ostromló ellenséget visszavernie; mert ha nem teszi, nem segit rajta sem vár, sem fal. Ime tehát *tenni, küzdeni, iparkodni, dolgozni kell* s mindezt rendületlen bizalommal az Ur iránt, aki vezet, aki szeret, tehát segit is; segit a maga módján. A bizalom is a mi tettünk: Bizunk az Urban, egész szivünkből, ugy hogy fölhasználunk erőt s tehetséget, észt és világfolyást, de azért nem támaszkodunk saját okosságunkra, úgy, hogy az Istenbe vetett bizalomról megfeledkezzünk s hogy ez a bennünk fakadó lelkiség ne legyen a mi főerőnk.

Midőn a vallásos lélek e nagy tettéről akarok beszélni, bele kell állnom a gyakorlati, köznapi élet kellő közepébe s

a vallásos embereket is az eleven élet áramába kell állitanom s figyelmeztetnem őket: testvéreim, itt érvényesüljetek. Az ugyanis Istennek akaratja, hogy az ember használja föl tehetségeit s erőit; mert ezek a természetes tehetségek, a test, a vér, az ész, s kéz, a gőz, a villám is isteni erők, hiszen Isten adta s azért adta, hogy az ember használja föl azokat. Nem mondhatja tehát okosan senki, hogy ő nem dolgozik s inkább imádkozik, mert hogy az Isten megsegiti azt, ki hozzá fohászkodik. Hát, igen, megsegiti, de használja föl mindenki az istenadta erőket s ne várjon tudatlanságban s lustaságban isteni közbelépést. Isten akarja, hogy okosak s körültekintők legyünk, hogy dolgozzunk, serénykedjünk s osszuk be életünket; akarja, hogy terjeszkedjünk s boldoguljunk; ugyanakkor azonban lelkünkre köti, hogy legyen bizalmunk Benne egész szivünkből s ne bizzuk el magun-

kat s ne bizakodjunk okosságunkban, mert különben csalódás és keserüség lesz részünk. Fogjuk meg erősen a munkát, álljunk bele emberül életünkbe, de ugyanakkor fogjuk meg bizalommal Isten kezét, simuljunk hozzá s érezzük át: reád Uram, kegyelmedre, világosságodra s biztatásodra van szükségem; légy erőm s életkedvem! Rászorulok én az Urra sokféleképen, akármilyen okos, erős s gazdag legyek is! Az emberi életben ugyanis fődolog a megnyugvás; az az életnek egyensúlya s ezt a megnyugvást, életemnek ezt az egyensúlyozását találom meg az Istenbe vetett bizalomban. Látjuk azt a világban, hogy megnyugvás nélkül nincs igazi erő és kitartás az emberekben s fájdalommal látjuk azt is, hogy a megnyugvásból végre is kevés van a világban, hacsak család, üzlet, vagyon, megélhetés, jobb mód a vezető gondolatunk. Lehetetlenség ugyanis k. h., hogy az embernek sulypontja ne a lelkébe

s örök értékeibe, hanem rajta kivül essék s hogy az ember első sorban ne magáért, hanem másért legyen a világon, ha pedig mindenki önmagáért van első sorban a világon, akkor okvetlenül az kell, hogy a szive legmélyén tisztában legyen önmagával s Istenével, tisztában küzdelmeivel s élete céljával; kell, hogy szétszakithatlanul össze legyen kötve az Úrral s belőle meritse világosságát, belőle élete irányát s ugyanakkor azt a meggyőződést is, hogy az Isten segit, ő lévén az erők áradozó kutfeje, ő az életerők dagálya, kiben én is élek s belőle meritek.

Ez nagy szó, azaz, *hogy nagy tett s e tettből édes-kevés van a világban.* Nézd az emberek sürgését-forgását, fejük-szivük tele van gonddal, egymást üző gondolattal; benső világukban semmi rend, semmi rendszer; nincsenek tisztában önmagukkal, azért kergetnek világot s keresik önmagukon kivül a boldogságot. Minden

ember sirjára azt irják, hogy „itt nyugszik“, „itt nyugszik“ s az emberek töméntelen nagy számának életére pedig azt kellene irnunk, hogy „itt nyugtalankodik.“ Az élet zürzavarával szemben méltán azt kell kérdeznünk: igy gondolta-e az Isten az életet? igy akarta-e azt? S azt kell mondanunk, hogy igy bizonyosan nem akarta.

Az Isten bizonyára nem ugy gondolta, hogy az ember össze-vissza hányódva, kapkodva s belső megnyugvás nélkül éljen; bizonyára nem akarta, hogy hajó legyen kormány s utirány nélkül. Mert jól tudom én, hogy harc az ember élete, s hogy munka, küzködés, jó-rossz indulat, öröm és fájdalom váltakozik fölötte s igy lesz ez mindig, mert a világterve a folytonos fejlődésnek gondolata; tudom azt is, hogy üzletben, gazdaságban gyakran rossz idők járnak, — hogy házasságban, rokonságban nincs minden rendén, —

hogy betegségek, veszteségek szántogatják az ember homlokát; de hát ettől a nyugtalanságtól még nem lesz boldogtalan az ember élete; nem ettől elviselhetetlen és unalmas az élet; hanem az élet elviselhetetlen és értelmetlen attól lesz, hogy az ember az ő belső, lelki világában üres, s hogy nem rendezi dolgát Urával — Istenével.

Ezt a nyugtalanságot tartom én az élet legnagyobb bajának s hogy mily nagy baj lehet ez, azt az Ur Jézus is nyomósitja, mikor a világ e nyugtalan szenvedőit hivja magához, mondván: „Jőjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok s terhelve vagytok s megtaláljátok lelketek nyugalmát.“ Tehát megnyugvás kell, a lélek nyugalma kell a fáradozó s terhelt emberiségnek. De ehhez a megnyugváshoz megint egy *nagy tettre van szükség,* a mi tettünkre, arra, hogy *föltétlenül adjuk át magunkat az Urnak s bizzunk benne,*

bizzunk benne egész szivünkből; bizzunk megváltásában, ő megfizetett értünk; bizzunk vérében, ő lemossa lelkünk foltjait; bizzunk szeretetében, ő boldogitani akar örökké; bizzunk kegyelmében, ő erős és bennünk él, hogy megsegitsen.

Ez a bizalom a mi tettünk s ettől szabadulunk föl! Ez a bizalom a mi egész öntudatunk kilépése önmagából s restségéből, mely küzdelemmel s gyarlósággal szemben is vallja, hogy az Ur velem s azért örvend lelkem, „örvend Üdvözitő Istenében.“ Ez a nagy tett az, hogy az ember megveti a lábát sziklán, az Isten sz. akaratának sziklaján, — hogy az ember él és küzd erős kővár falain, bizalma lévén az erkölcsi rendben s az Isten segitségében, mely lelkünkben mint bátorság, kitartás, kedv nyilatkozik s végül ez a nagy tett az, hogy meg vagyok győződve, hogy a rossznak, a kétségnek, a züllésnek nem kell megadnom magamat soha, soha.

Ez a nagy tett az, hogy az ember *bizik,* még pedig *egész szivből bizik s nemcsak remél* s ezt Isten lelke akarja, mikor mondja: „legyen bizalmad az Urban egész szivedből.“ S méltán; mert a remény nem elég. Minden bizalom ugyanis remény, de nem minden remény bizalom s a különbség épp abban van, hogy a reménnyel járhat még valami félelem is, hogy hátha teljesül az, amit várunk; de a bizalom leküzdi az aggodalmat; az már ugy vár, hogy biztosan tudja, hogy nem csalódik. Ettől a bizalomtól lesz az ember a szív legmélyében nyugodt; tudja miért él; tudja, hogy az Isten vele s ha van is hullám és elvonuló vihar életének tengerén, de van irány, van kormány s van hajtó erő, mely a hullámot veri s a hajót Isten felé viszi. E bizalmamban ismétlem aztán én is Sz. Pál szavát: „Ki szakithat el engem Krisztustól.“ Kinek juthat csak eszébe is, hogy el akarjon szakitani, mi-

kor én szivestül-lelkestül megnyugodtam benne? Aki ilyesmit akar, az másfelé menjen, — nálam sikert nem lel, — csáb, kisértés, ösztön dacára világosan látok s erősen akarok; *ez az én tettem,* az enyém Isten kegyelméből!

Mily nagy dolog ez k. h., mily művészet, mily lelki nagyság, s ugyanakkor mily igényünk ez nekünk; szivünk érzéséhez mily közel áll, oly közel, hogy szinte ránk erőszakolja magát! Tegyük hát meg ezt a belső nagy tettet; tegyük meg; nyugtassuk meg szivünket; teremtsünk mindenekelőtt rendet szivünkbe. Gondolkozzunk, nincs-e még valami titkos bűnünk, melyért Istent még ki nem engeszteltük, melyet meg nem gyóntunk? Nem nyomja-e valami titkos teher lelkünket, s nem vagyunk-e még mindig a bünnek öntudatos és szántszándékos rabjai? Azután lépjünk hozzá őszintén, kendőzetlenül s adjuk át magunkat neki. Krisztus hiv, segi-

teni akar; bizzuk rá magunkat gyarlóságainkkal, gondjainkkal, nehézségeinkkel s hasson át az érzés, hogy benned biztam Uram, nem szégyenülök meg örökké. Tegyük meg ezt a fölséges belső tettet; tegyük meg; ismételten mondom s kérem, tegyük meg! Lám k. h., hányszor halljátok tőlem e pásztorlevelemben, melyben pedig vallásos életre oktatlak, ezt a szót, „tegyünk," „tegyünk;" pedig tudattal, készakarva teszem; mert tudom, hogy igenis abban van a hiba s a hiány, abban, hogy nem teszünk. Itt is azt ismétlem: ha jobb világot, ha nyugalmas öntudatot, ha egyensulyt akarunk életünkbe, ne várjuk azt kivülről, ne várjuk tudománytól, művészettől; ne várjuk intézményektől, mert jóllehet ez mind jó és üdvös s Isten akarata szerint való, de azért *a meleg s mély élet, mely a mi igényünk, az nem jön kivülről,* hanem az az emberben alakul ki, épp abban a mérvben, melyben magát

megérti s Istennek átadja s a Szentlelket életének erejévé, mesterévé s alakitó művészévé, no meg ezzel együtt édes, erős megnyugtatójává választja. Bár értenők ezt meg; de biztositlak, hogy megértjük, ha megtesszük.

Az ötödik tett a szeretetben való odaadás.

Igy azután lesz bennünk *az ötödik s a legnagyobb tett,* melyre ez alkalommal még figyelmeteket felhivni akarom, *az Istenszeretet tette,* azaz édes valóság, hogy birom az Urat szivemben, — hogy átérzem s átélem, hogy itt van nálam s hogy én őt szivből szeretem. Szeretem őt s örülök neki; ez legédesebb belső tapasztalatom. Ha pedig kérdezi tőlem valaki, hogy miért szeretem, hát csak azt mondom: szeretem, mert ő az én Uram, Istenem, mindenem! Szemem szereti a fényt; szereti, mert neki való, mert az ő eleme s rokon is vele; szivem szereti az élet melegét, a piros meleg vért, mert a sziv kis malmát ez a meleg patak hajtja:

én pedig szeretem az Istent, szemem világát, szivem vigaszát, munkám erőforrását, kedélyem tavaszát, örömeim fakadását, megnyugvásom szikláját, életem célját s koronáját s értem asszisziі sz. Ferencet, aki egész éjjel, mikor imádkozott csak azt hajtogatta: én Istenem, én mindenem. Kevés szó ez, de mindent mond; mert mialatt az ajka mondta, azalatt szállt lelke ágról-ágra, mint a madár a fakadó bükkerdőben s egyet csiripelt, egyet énekelt, hogy amilyen szép ez mind, olyan szép az az Isten, akivel tele van, telidestele a szive; — majd megint repkedett mint a méhecske virágról-virágra s minden virágkehelybe azt zümmögte bele: jaj, be édes, be édes, csupa méz és illat; olyan édes és fölséges az én Istenem, kitől a virágok áradoztak ki s ki minden virágszirmot s minden lepkeszárnyat külön rajzolt és szinezett s minden madárnak külön elgondolta és megkom-

ponálta mennyegzős dalát. Ezt érzi minden Istentszerető lélek, ki egy vele; érzi, hogy nagy, szép, édes s főleg érzi s örül neki, hogy ez a nagy és fölséges Isten, aki kezdettől az övé volt, a végtelenségen át is mindig övé lészen s aki oly jó, hogy mindent arra használ, hogy a szerető lélekben is egyre több legyen belőle, több szellem és élet, több fakadás, több öröm és ének.

Ily alapon k. h. már csak lehet szeretni s meg vagyok győződve, hogy ily alapon minden embernek könnyü az Istenszeretet. Szeretünk mi mást is, atyát, anyát, férjet, feleséget, gyermeket s jóbarátot; — szeretjük az otthont, a tüzhelyet; szeretjük az ablakban a muskátlit, s a tüzhelyen az izzó, viritó parazsat; szeretjük, mert ez mind jó, mert élet s virág nekünk. De hiába, nem tehetünk róla; ez mind nem elég nekünk; szük, kis körök ezek, nem fér bele a lelkünk

s akármilyen puha fészket rak is magának, a legédesebb álmaiban is félrebeszél a szivünk s fölrebben s vágyik, vágyik az örök, boldogitó szeretet után, mely a földi szeretetet ugyancsak le nem töri, sőt amely azt is tartósabbá s értékesebbé teszi, de amellett a léleknek az örök jót, s az örök boldogságot nyujtja. Ez szivünk természete, ez a léleknek Istennel való rokonsága. Ne panaszoljuk ezt föl, sőt inkább örüljünk neki; hisz ez a vágya, ez a kioltha tatlan szomja utal éppen veleszületett nagyságára, nemességére s fölséges voltára. Nem tehet róla, hogy Istennel rokon s a földdel be nem éri. A földi szeretet a léleknek gyönge, kis láng, parázstüz, épp hogy kis otthont, négy fal közt melegitsen; de nem lehet a mi egünknek napja és napsugara, melyből végre is élünk; a földi szeretet lüktetései olyanok, mint az erdei forrás csendes bugyborékolása, szép is, kristályos is

s az ember szivesen elnézi, de az nem a tengerek hullámzása, mely az égre a felhőket leheli, hogy termékenyitsenek világrészeket s adjanak a kis erdei forrásnak is tápot. Az idegszálak kurta s szakadó fonalak; hamar lazulnak, még ha nem is szakadnak; földi örömeink, apró élvezeteink virágait csokorba köthetjük velük; kis bokréták azok; de világokat, időt s örökkévalóságot nem füzhetnek egybe; arra nem valók. Érzem én jól, hogy a földi szeretet, család, rokonság, csak kis körben érvényesül; mily idegen nekünk, ha ugyan ismerjük, a negyedik, az ötödik ősünk; ugy érezzük, hogy szinte már nem is a mienk; hát még a tizedik vagy a huszadik?! De az Úr az más; az örök s mégis az enyém; családnál, rokonságnál, gyermeknél közelebb áll hozzám. Igaz, hogy gondolataiban s terveiben úgy jár fölöttem, mint a nap, hold és csillagok, s kicsiny vagyok vele szem-

ben; de ez az ő nagysága nem ijeszt engem, sőt szeretem és élvezem azt is, mert hiszen a gyermek is, minél kisebb, annál simulóbb és bizalmasabb. Milyen simuló s bizalmas s szerető gyermeke lehetek hát én az Úrnak, mikor ő olyan nagy s én oly kicsiny vagyok. Ugy vagyok minden egyéb tulajdonságaival; nem hűl el azoktól szeretetem; olaj ez mind szeretetem tüzére. Ha olajat öntünk a tűzre, először lohad a láng, de azután fölcsap; ugy vagyok én is az én Uram fölségével; mikor eszmélek róla, szinte fuldoklom tőle, de azután rátalál lelkem a mentő, az üdvözitő érzésre, mely végre is megérteti velem a legfontosabbat, azt tudniillik, hogy az Isten lelkem kincse, üdve, hogy ő az én Atyám, s hogy azt szeretnem kell.

Már most k. h. legyen arra gondunk, hogy az Istenszeretetnek az átérzett hatalma és ereje tényleg mint nagy erő

nyilatkozzék meg lelkünkben, s hogy azt lelkünk tisztulására és életünknek átalakitására használjuk föl. A mi az elsőt, a lélek tisztulását illeti, azt közvetlenül azáltal érjük el, hogy gyakran fölkeltjük magunkban a tökéletes bánatot, v. i., hogy Isten iránti szeretetből bánjuk büneinket. Tegyük meg ezt mindennap este, amikor esti imáinkat végezzük, tegyük meg, mikor uton-utfélen a kereszt mellett elhaladunk; érezzük át ilyenkor, hogy a mi rossz volt vagy van még bennünk, hogy azt ezzel a simuló, bizó, ragaszkodó s engesztelő szeretettel akarjuk lelkünkről letörölni. Nem birja el szeretetünk, hogy köztünk s közte, lelkünk s Urunk közt választó jégfal álljon, hogy legyen valami, ami sötétség, aljasság legyen bennünk és sértés s fájdalom legyen benne. Ez oly közvetlen érzésünk, amilyen közvetlen a mi szeretetünk. Halljuk ugyan gyakran, hogy a tö-

A tökéletes bánat nem nehéz.

kéletes bánat nehéz, mert hogy szeretni Istent önmagáért nehéz; de k. h. ez a nézet ne aggasszon minket, mert mi az ellenkezőt tapasztaljuk meg; ha u. i. a lélek ugy áll Istenhez, mint ahogy azt előadtam, ha komolyba veszi, hogy Isten gyermeke s Krisztus szemeivel akar látni s szivével akar érezni, akkor természetesen megkörnyékezi őt is az az őszinte, igaz s csalhatatlan érzés, mely ajkain is ellebben, hogy „én Uram s én mindenem“, „én szeretetem, erőm s Atyám.“ Aki a miatyánkot őszinte, igaz szivvel mondja, az az Istent is igazán szereti, hiszen azért imádkozik, hogy szenteltessék meg neve, — azután eped, hogy jőjjön el országa, — arra vágyik, hogy legyen meg akarata miképen a mennyben, azonképen itt a földön is, v. i. Isten dicsőségeért s a lelkek üdvösségeért imádkozik s nemcsak a maga lelkének üdvösségét hordja szivén, hanem minden ember üdvét foglalja imájába; ez

pedig mind Istenszeretet. Ugyancsak, aki azt mondja magában: mindent Istenért akarok tenni s türni, hogy életem az ő imádása s lelkem hálájának kimutatása legyen, az szereti az Istent. Vagy pedig aki Krisztus nyomában járva, az ő szemeivel nézi a világot s érte szereti s segiti az embereket, az se kételkedjék, hogy szereti-e az Istent igazán s igy tehát abban se, hogy szeretetből bánja-e büneit s hogy Isten ezért megbocsát-e neki. Bizonyára megbocsát, mint ahogy megbocsátott Magdolnának az irás szavai szerint: „megbocsáttatnak neki sok bünei, mert igen szeretett.“ (Luk. 7, 47.) Szokjunk e szeretethez s a szeretetből fölinditandó bánathoz; ébresszük föl gyakran, kivált ha életveszélyben forgunk. Aki szeret, az üdvözül!

A másik nagy érdek, a melyre föl kell használnunk az Istenszeretet erejét s hatalmát, az életnek átalakitása, a szivnek

fölmelegitése, az életre s munkára való jókedv. Mindezekre nagy szükségünk van; szükségünk van rá, hogy ezek végig kisérjenek minket egész életünkön, hogy mindegyikünk mindig át legyen hatva attól, hogy tudom, kinek hittem, — tudom, miért élek s küzködöm, — tudom s érzem, hogy mi az én erőm s örömöm Aki igy érez, az jól is fogja magát érezni, kedve is lesz az élethez, főleg pedig ereje is lesz, hogy a krisztusi életet, a szivtisztaságot s becsületet, a hűséget s kötelességtudást magában kialakitsa s kialakitsa nemcsak magánéletében, nemcsak családjában, hanem a közéletben is, ha kell, a világ rossz elveivel s rossz példáival szemben is. Érintkezünk mi u. i. sok mindenféle emberrel, kik máskép éreznek, máskép beszélnek s tesznek mint mi, sőt akik ellenzik azt, ami nekünk szent. Találkozunk sok hamis istenimádóval, az élvezet, a pénz, a

dicsőség bálványozójával, — sok ledér, hiu, fölületes emberrel. Mit tegyünk ezekkel szemben? Szeressük az Istent s ismételgessük magunkban a szent irás szavát: „látván hátul s elől a bálványozó sereget, mondjátok ti sziveitekben: „Téged kell imádnunk Uram.“ (Baruk 6., 5.) A tömeg ne tántoritson meg, a példa ne zavarjon meg! Ne zavarjon meg az, hogy sokan vannak, akik máskép gondolkoznak, máskép tesznek, akik hitetlenek, vagy nem szeretik Istent. Nem zavar meg az engem, ha sokan is, ha számtalanok is azok, kik nem szeretnek, azért én mégis szeretek s ha sokan is vannak, kik feledik az Urat s élik világukat, azért én mégis csak élem a magamét, a szeretetnek meleg, édes, erős, vigaszos világát. S tudom, hogy győzni fogok s nem fog ártani a rossz példa sem, épp azért, mert teli a szivem, s mert az Urat hordom szivemben; lelkem

egyre azt suttogja: Téged kell imádnom Uram!

Ime k. h., ezek a vallásos életnek nagy tettei s aki ezeket teszi, az krisztusi ember lesz, Istenfia lesz. A krisztusi életnek nem szabad kivesznie, hanem bennünk, keresztényekben kell folytatódnia, hiszen Krisztus nekünk is adta lelkét s mi azzal az igénnyel járunkkelünk, azzal vigasztalódunk, hogy Krisztus életét éljük. Az ő világossága a mi világosságunk, s attól mi is világoskodunk, mert nemcsak önmagáról mondta az Úr, hogy „én vagyok a világ világossága," de rólunk is mondta: „ti vagytok a világ világossága" s szent igaz, hogy aki hitből s szeretetből él, az világit a világnak. Ugyancsak, ha az embereket szeretjük, ha lelküket világnál többet érő, drága gyöngynek nézzük s a szerint teszünk, akkor életünk az Istenfiainak élete, mely Krisztusra emlékeztet

s a világ észre fogja venni, hogy Krisztus él bennünk. Ha önzetlenül s kitartóan gyakorolunk irgalmat, ha lelkünket állitjuk bele a világ kegyetlenségeibe, ha lélekkel közeledünk minden szenvedőhöz, a fáradt emberiség fölemeli majd fejét s észre fogja venni, hogy ezek az irgalmas szeretetnek régi, isteni utjai. Ezt festette meg Murilló, a spanyol festő, azon a képen, ahol Istenről nevezett Sz. János éjjel beteget visz hátán s Krisztus megy előtte s világit neki. Krisztus megy Sz. János előtt, de voltakép nem előtte megy, hanem benne él és szeret. Vajjon Jánosnak, Ferencnek, Istvánnak hivnak-e valakit, az mindegy, a fő az, hogy világitson s szeressen benne Krisztus. S világit majd s szeret majd bennünket is, ha az ő életét éljük, ha azokat az általam most felsorolt tetteket hűségesen megtesszük. Ne várjuk azt k. h., hogy az Ur nem tudom hogyan kö-

zelitsen, hogyan környékezzen meg minket; ne várjuk, hogy megjelenjék s csodákat műveljen; mire való volna ez, mikor oly közel van, hogy bennünk van s nem ér-e minden jelenésnél többet, ha Krisztus maga él bennünk. Nincs mit várni, hanem tenni s élni kell! Mily csodás világ lesz az, ha az embereket átjárja majd a tudat, hogy Krisztus él bennük s ha megszállja őket a vágy s az isteni erő, hogy ezt a krisztusi életet lehetőleg hiven kialakitsák magukban. Segitsen rá Krisztus kegyelme és szeretete s erre nézve mondom én mindnyájatokkal: Mi atyánk, jőjjön el a te országod!